

UNIVERZALNI PERIODIČNI PREGLED STANJA LJUDSKIH PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

I - Uvod

Ovaj izvještaj je sačinjen na bazi konsultacija Ombudsmena BiH sa predstavnicima nevladinih organizacija, aktivistima ljudskih prava, ovlaštenim službenicima u nadležnim institucijama, ali prvenstveno prateći stanje ljudskih prava prema žalbama podnesenim Instituciji ombudsmena BiH, te na osnovu tri specijalna izvještaja koje je Institucija ombudsmena BiH sačinila u periodu april - august 2009. godine.¹

UN Komiteti su u periodu 2005. – 2006. godine razmatrali Izvještaje Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BiH) o primjeni UN konvencija² i usvojili niz preporuka čija implementacija je trebala da doprinese poboljšanju stanja ljudskih prava u BiH. Nažalost, primjena Preporuka UN komiteta u BiH je u velikoj mjeri izostala zbog čega su Ombudsmeni pri sačinjavanju ovog izvještaja značajnu pažnju posvetili i ovom pitanju.

II – Opšta zapažanja

- U odnosu na UN preporuke pozitivne pomake predstavlja usvajanje Gender nacionalnog akcionog plana, okončanje postupka imenovanja ombudsmena BiH, uz napomenu da nije završen postupak spajanja Institucije ombudsmena BiH i entitetskih institucija ombudsmena, iz razloga što entiteti nisu izvršili svoje obaveze.³ Jedan od pomaka predstavlja i usvajanje Zakona o sprječavanju diskriminacije, kao i donošenje Zakona o slobodi pristupa informacijama ali je i dalje prisutan problem nedovoljne osposobljenosti, ali i nezainteresovanosti nadležnih organa da se osigura primjena ovog mehanizma.
- U BiH nije uspostavljen strateški pristup osiguranju zaštite i daljeg unapređenja ljudskih prava, već se rješavanju određenih pitanja najčešće pristupa na principu „ad hoc“ aktivnosti što često dovodi do njihove međusobne kolizije. Tako je u proteklom periodu usvojen niz akcionih planova za različita pitanja iz oblasti

¹ Specijalni izvještaji se odnose na stanje ljudskih prava u zatvorima u BiH, u ustanovama za smještaj mentalno oboljelih lica, te na korištenje prava na naknadu za porodijski dopust u institucijama BiH i isti su dostupni na web stranici Institucije ombudsmena BiH: www.ombudsmen.gov.ba

² Izvještaji koji su razmatrani od strane UN komiteta su: Inicijalni izvještaj BiH prema Konvenciji o pravima djeteta, maj 2005 godine; Inicijalni izvještaj o primjeni Konvencije o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, novembar 2005 godine, kada je razmatran i Izvještaj o primjeni Konvencije protiv torture; Izvještaj BiH o primjeni Konvencije o eliminaciji rasne diskriminacije, februar 2006 godine; Izvještaj o primjeni Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena je razmatran maj 2006 godine i Izvještaj BiH o primjeni Pakta o građanskim i političkim pravima, novembar 2006 godine.

³ Objedinjavanje entitetskih institucija ombudsmena sa Institucijom ombudsmena za ljudska prava BiH je jedna od obaveza koju je između ostalih BiH prihvatila Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju Evropskoj uniji, a u skladu sa mišljenjem Venecijanske komisije broj 274/2004 od 20.04.2004. godine. Prema članu 19 stav 3 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ombudsmena za ljudska prava BiH, entiteti su bili dužni da donesu akt ili zakon do 31.12.2006. godine o prestanku rada entitetskih institucija ombudsmena kroz njihovo spajanje sa Institucijom ombudsmena za ljudska prava BiH. Republika Srpska nije donijela navedeni zakon, dok Federacija BiH je taj zakon usvojila čija primjena zbog niza manjkavosti je onemogućena.

ljudskih prava i za različite ugrožene grupe,⁴ a izostalo je njihovo međusobno usklađivanje i koordinacija, odnosno u BiH nije usvojen nacionalni akcioni plan za ljudska prava kao platforma za djelovanje u ovoj oblasti.⁵

- Mjere poduzete na ad hoc principu ne uspostavljaju trajnija rješenja za određena ugrožena prava, što u cjelini stvara pravnu nesigurnost građana. Tako se o određenim pravima umjesto zakonom odlučuje aktima niže pravne snage kao što su uputstva i instrukcije koje se često i ne objavljuju u službenim glasilima tako da građani nisu informirani o svojim pravima. Prisutno je uvođenje i određenih pravno nedefiniranih „postupaka revizije“, posebno u sferi socijalnih prava koja se sprovode nakon što se u redovnom postupku odluči o pravu građana. Ovim postupkom revizije dolazi do odugovlačenja početka uživanja prava građana koja su im priznata odlukama prvostepenog organa.⁶

III - Prikupljanje podataka

- U BiH je evidentno prisutan problem nemogućnosti sistemskog praćenja stanja ljudskih prava iz razloga što nisu uspostavljeni mehanizmi za prikupljanje ažuriranih statističkih podataka razvrstanih po dobi, etničkoj grupi, socijalnom i drugom relevantnom statusu. Posebno izražen problem predstavlja činjenica da je zadnji popis stanovništva bio 1991. godine i da se realizacija ovog procesa stalno prolongira zbog nemogućnosti da se postigne suglasnost koje činjenice popisom trebaju biti obuhvaćene.

IV - Normativni institucionalni okvir

- U BiH nije u značajnoj mjeri izvršeno usklađivanje zakonodavstva sa međunarodnim standardima, a izostalo je poduzimanje efikasnih mjera za osiguranje njihove direktne primjene. Prisutna je neusklađenost zakona koji uređuju istu oblast na različitim nivoima vlasti⁷ što rezultira da su građani nejednaki u ostvarivanju istih prava i diskriminirani. Nedostatak direktne primjene međunarodnih standarda je rezultat nedovoljne educiranosti ovlaštenih osoba u institucijama vlasti, a posebno policije, sudija, tužilaca, socijalnih radnika itd.

V – Ravnopravnost i nediskriminacija

- U BiH je urađen određen napredak u osiguranju ravnopravnosti spolova koji se manifestira kroz uspostavu gender mehanizama, donošenje Zakona o ravnopravnosti spolova i Nacionalnog akcionog plana, ali je izostala aktivnost

⁴ Tako su donešeni nacionalni akcioni planovi za sprečavanje trgovine ljudima i ilegalnim migracijama, sprečavanje nasilja u porodici, za djecu, manjine.

⁵ Tako su donešeni nacionalni akcioni planovi za sprečavanje trgovine ljudima i ilegalnim migracijama, sprečavanje nasilja u porodici, za djecu, manjine.

⁶ Ovo je posebno izraženo u FBiH gdje prvostepeni organi priznaju pravo na socijalna davanja (npr. naknade za invalidne osobe), a onda se predmet upućuje Ministarstvu socijalne zaštite FBiH radi „revizije“ koja često traje i preko godinu dana. Za vrijeme postupka građanin ne uživa u pravu koje mu je priznato prvostepenim rješenjem i time nema izvora primanja.

⁷ Primjeri su zakonodavstvo koje uređuje pitanje izvršenja krivičnih sankcija, porodijski dopust, socijalnu zaštitu, državljanstvo itd.

harmonizacije ostalih zakona sa Gender zakonom, što za posljedicu ima u visokoj mjeri isključenost žena iz tijela odlučivanja.⁸

- U BiH je u toku proces ratifikacije Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom koju je Predsjedništvo BiH usvojilo u martu 2009. godine, ali odugovlačenje ovog postupka i neprimjena “Standardnih pravila za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom” koja je Vijeće ministara usvojilo u 2003 godini imaju negativan uticaj na status ove kategorije. Stanje ljudskih prava osoba sa invaliditetom u BiH je i dalje zabrinjavajuće zbog čega su invalidne osobe preko mnogobrojnih organizacija i invalidnih udruženja prinuđene da traže poštivanje temeljnih ljudskih prava, kao što su prava na socijalnu i zdravstvenu zaštitu, tuđu njegu ili ortopedska pomagala. U BiH ne postoji tačna statistika broja osoba sa invaliditetom.⁹
- Od 17 nacionalnih manjina, koliko prepoznaje Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina¹⁰ evidentno je da je položaj Roma, kao najugroženije nacionalne manjine, i dalje na nezadovoljavajućem nivou.¹¹ Stanje ljudskih prava ostalih nacionalnih manjina je povoljnije nego Roma iz razloga samoorganizovanja koje se manifestira kroz organizovanje udruženja¹² i brojnih aktivnosti koje ta udruženja provode, kao što su njegovanje kulture jezika i običaja. Značajni pomaci naprijed u pogledu aktivnijeg učešća nacionalnih manjina u politici i vlasti jesu osnivanje Vijeća nacionalnih manjina¹³, na nivou BiH i donošenje Akcionog plana za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite.¹⁴

VI - Vladavina prava – primjena zakona

- U BiH je prisutan problem primjene zakona jer nije uspostavljen efikasan mehanizam nadzora nad njihovom primjenom. Inspekcijski organi koji imaju

⁸ U Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine⁸ Bosne i Hercegovine (PSBiH) od 42 zastupnika samo je 5 žena ili 11,9%, dok je u Domu naroda PSBiH od ukupnog broja delegata (15) samo dvije žene ili 13,33%. Situacija u izvršnoj vlasti na nivou BiH je mnogo lošija nego što je to u PS BiH. Tako u Vijeću ministara nema nijedne žene na poziciji ministra, dok su dvije žene zamjenice ministra (22,23%), a jedna sekretar ministarstva (11,12%).⁸ Vijeće ministara ima pet stalnih tijela od kojih u dva nema nijedne žene.

⁹ Navedene činjenice su bile razlog da je Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH izvršila analizu stanja ljudskih prava mentalno invalidnih osoba smještenih u ustanovama socijalne zaštite, na temelju kojih je sačinila Specijalni izvještaj sa preporukama čijom realizacijom bi se trebala unaprijediti zaštita prava ove kategorije građana.

¹⁰ Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina (Sl. gl. BiH broj 12/2003)

¹¹ Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine je osnovala poseban Odjel za praćenje prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina, u cilju unaprijeđenja i zaštite prava predstavnika manjinskih naroda.

¹² Svaka od nacionalnih manjina koje su navedene u članu 3 Zakona, ima barem jedno udruženje koje djeluje na teritoriji BiH)

¹³ Odluka o osnivanju Savjeta nacionalnih manjina BiH, Sl. gl. BiH- 38/06

¹⁴ BiH je položaj romske populacije pokušala poboljšati i aktivnostima u sklopu realizacije Strategije za rješavanje problema Roma. I dalje izostaje aktivnija uloga Roma, što je posljedica njihove dugogodišnje diskriminacije, nedostatka obrazovanja i uopšte inkluzije Roma u društvo. Očigledan je nedostatak komunikacije između državnih institucija i romske populacije.

pravo nadzora nad provođenjem zakona su nedovoljno efikasni, a u nekim oblastima uopće nisu uspostavljeni ili im nisu osigurana materijalno-tehnička sredstva za rad. Ovo za posljedicu ima da je inspekciji onemogućeno stalno i nezavisno nadgledanje provođenja zakona po službenoj dužnosti, ali i po pritužbama građana, zbog čega se građani svojim žalbama, a koje se u značajnom broju odnose na prava koja se ostvaruju u upravnom postupku, obraćaju Instituciji ombudsmena BiH. Za nadzor rada nekih organa se čak uspostavljaju ad hoc tijela čijim članovima je to dodatni posao, a ovako uspostavljen model u značajnoj mjeri podiže pitanje njegove efikasnosti.¹⁵

- Posebna zabrinutost je vezana za prava invalidnih osoba u FBiH gdje su posljednjim intervencijama u zakonu njihova prava ukinuta ili smanjena. Zaprimljeni predmeti u Instituciji ombudsmena BiH ukazuju da čak i priznata prava invalidima se ne realiziraju što u resornim ministarstvima pravdaju nedostatkom finansijskih sredstava. Zabrinjavajuća je i neizgrađenost kapaciteta socijalnih ustanova koje se bave realiziranjem socijalnih prava kao što su centri za socijalni rad. U FBiH je prisutan dodatni problem podijeljene nadležnosti u ovoj oblasti između FBiH, kantona i općina, a što u značajnoj mjeri otežava građanima pristup ostvarivanju prava zagarantovanih Ustavom BiH i međunarodnim standardima.

VII - Tortura

- U oblasti sprječavanja torture i njenih posljedica je urađeno jako malo, iako je BiH ratificirala UN Konvenciju o sprečavanju torture i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja i Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i temeljnim slobodama¹⁶. Krivični zakon Bosne i Hercegovine sadrži izričitu pravnu definiciju mučenja u skladu sa UN Konvencijom o sprječavanju torture, dok RS, FBiH i Brčko Distrikt nisu još uvijek okončali usklađivanje svojih Krivičnih zakona. U BiH ni nakon 14 godina od okončanja rata nije adekvatno riješeno pitanje civilnih žrtava rata, a njihova pozicija u krivičnim postupcima gdje se pojavljuju kao oštećeni je novim krivično-procesnim zakonodavstvom u značajnoj mjeri oslabljena. BiH nije donijela zakon o žrtvama rata te samim tim nisu razvijeni zvanični programi za rehabilitaciju žrtava torture, te reparaciju njihovih prava.

7.1. Stanje u zatvorima i ustanovama za zbrinjavanje mentalno oboljelih lica

- Stanje u zatvorima u BiH je zabrinjavajuće¹⁷ a najveća zabrinutost se odnosi na činjenicu da nisu uspostavljeni minimalni standardi za poštivanje prava

¹⁵ Odbor za nadgledanje rada policijskih službenika

¹⁶ U članku 2. Ustava Bosne i Hercegovine (aneks IV Općeg mirovnog sporazuma za Bosnu i Hercegovinu parafiran 21.11.1995. u Daytonu I potpisan 14.12.1995. godine u Parizu, kada je stupio na snagu), utvrđeno je " U Bosni i Hercegovini izravno se primjenjuju prava i slobode garantirane Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kao i njezinim protokolima. Ovi akti imaju prioritet nad svim drugim zakonima

¹⁷ Ombudsmeni BiH su u periodu od marta do augusta 2009. godine posjetili svih 12 Kazneno-popravnih zavoda (KPZ) u BiH i ustanove za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica, te na bazi posjeta, ali i individualnih žalbi upućenih ombudsmenima BiH sačinili Specijalne izvještaje sa preporukama koje su dostupne na web stranici Institucije. Generalno, Izvještaji ukazuju na zabrinjavajuće stanje, s tim što postoji različit nivo poštivanja prava zavisno od ustanove do ustanove. U nekim ustanovama je primijećena loša ishrana, u nekim higijenska situacija i sl.

zatvorenika/pritvorenika, posebno kada se govori o zdravstvenoj zaštiti, korištenju vanzavodskih pogodnosti, higijenskim i sanitarnim uslovima. S obzirom na izostanak kvalitetnog nadzora nad radom ovih ustanova, a koji treba da obavljaju entitetska ministarstva pravde zatvorenici/pritvorenici se sa svojim žalbama obraćaju Instituciji ombudsmena tako da po broju, iz ove oblasti i iz oblasti socijalne zaštite, Institucija ombudsmena ima najviše zaprimljenih žalbi. Ljudski resursi ministarstava pravde entiteta za praćenje stanja i vršenje nadzora u ovoj oblasti nisu dovoljni, a izostala je i harmonizacija zakonodavstva kojim se uređuje pitanje izvršenja krivičnih sankcija. Nisu uspostavljeni mehanizmi za upućivanje zatvorenika na izdržavanje kazne zatvora uz uvažavanje kriterija kao što su: vrsta počinjenog djela i dužina izrečene kazne, životna dob zatvorenika, osim ako se ne radi o maloljetniku, a što ima uticaja na proces resocijalizacije zatvorenika kao jednog od najvažnijih ciljeva izvršenja krivičnih sankcija.¹⁸ U pojedinim KPZ-ima maloljetna lica i dalje izdržavaju kaznu zajedno sa punoljetnim zatvorenicima, iako su donekle smješteni u izdvojene jedinice ovo povlači pitanje smještaja maloljetnika u posebne maloljetničke KPZ, gdje bi na adekvatan način maloljetnici izdržavali svoju kaznu.

- Krivično-procesno zakonodavstvo u BiH usvojeno 2003. godine propisuje i druge krivične sankcije kao što je društveno koristan rad, no nažalost izostala je njihova praktična primjena, što stvara veliki pritisak na zatvore i čini ih prebukiranim.
- Situacija u ustanovama za zbrinjavanje mentalno oboljelih osoba je znatno lošija nego u zatvorima, posebno u FBiH. Nadležni organi sve do 2008. godine su propustili da preuzmu ulogu osnivača na ovim ustanovama, što je rezultiralo da je funkcioniranje ustanova bio isključivo rezultat zalaganja uposlenika u tim ustanovama.¹⁹ Ustanove djeluju bez postojanja standarda i normativa i nejasno je da li se radi o ustanovama socijalne ili zdravstvene zaštite. U nekim ustanovama nije osiguran ni minimalan nivo zaštite prava, kao što su higijenska i zdravstvena zaštita. Zbog nedostatka kapaciteta ali i stalnog praćenja stanja ove kategorije građana formiraju se liste čekanja, a smještaj u ustanovu se vrši isključivo po odluci ustanove, a prema raspoloživim kapacitetima. Broj korisnika u pojedinim ustanovama višestruko premašuje smještajne kapacitete, a boravišni prostor (naročito mokri čvorovi) u ustanovama nije prilagođen osobama sa fizičkim onesposobljenjem koje su prinuđene da koriste ortopedska pomagala, jer nisu izgrađene pristupne rampe za invalide. Nažalost ne postoji sistemsko rješenje za smještaj mentalno invalidnih osoba u ustanove, a prisutna je i segregacija na bazi spola.²⁰

VIII – Nasilje na bazi spola

- Trgovina ljudima, nasilje u porodici, seksualno uznemiravanje kao oblici nasilja na bazi spola su u BiH i dalje prisutni u velikoj mjeri i pored svih poduzetih

¹⁸ Ovo za posljedicu ima da se često u istoj ćeliji nalaze osobe osuđene za ratni zločin ili organizirani kriminal i osoba osuđena za krivično djelo iz oblasti saobraćaja.

¹⁹ Nažalost preuzimanje uloge osnivača od strane Ministarstva rada i socijalne zaštite FBiH nije dovelo do značajnijih pomaka osim što su te ustanove dužne da iz sredstava uplaćenih za osobe smještene u ustanove isplaćuju i naknadu za rad članova upravnih i nadzornih odbora

²⁰ Specijalni izvještaj o stanju u ustanovama i preporuke su dostupne na web stranici Institucije ombudsmena BiH.

mjera. Još uvijek se nije postigao zadovoljavajući nivo zaštite žrtava uz kažnjavanje počinioca. Žrtva se i dalje stigmatizira jer nema adekvatne pravne instrumente da zaštiti svoja prava. Sva prava žrtve kao oštećenika u krivičnom postupku su koncentrirana u rukama tužioca i nepokretanje istrage ili odustajanje od istrage ili ne podizanje optužnice od strane tužioca je odluka na koju žrtva može uložiti samo prigovor kolegijumu tužilaca čime iscrpljuje sve pravne lijekove. Nažalost, u praksi se ovo pokazao kao neefikasan pravni lijek i Institucija ombudsmena vodi istragu u nekoliko ovakvih slučajeva.

IX - Osnovna prava i slobode

9.1.Zapošljavanje

- Zapošljavanje i socijalno-ekonomsko stanje u državi se odražava na povećanje nezaposlenosti, sa tendencijom njenog daljnjeg rasta i posebno pogađa mlade ljude, a indirektno se odražava i na prava djece i uživanje porodičnog života. Prisutno je odsustvo programa za zapošljavanje mladih i intencija produžavanja radnog vijeka uposlenika sa obrazloženjem nedostataka sredstava u penzionim fondovima.

9.2.Penzioneri

- U BiH je i dalje prisutna diskriminacija penzionera kao direktna posljedica rata koja se manifestira na način da penzioneri s obzirom na entitet u kojem žive, nemaju isti osnov za obračun penzije iako je ta penzija zarađena po istom zakonu. Ovo predstavlja dodatan problem ako se radi o penzionerima koje su to pravo ostvarili u nekoj od država nastalih raspadom bivše SFRJ ili su ostvarili to pravo u BiH, a nastanili se u nekoj od ovih država. Automatski problem sa ostvarivanjem prava na penziju podiže i pitanje njihove zdravstvene zaštite.

9.3.Životna sredina i prirodni resursi

- U BiH nije poduzeto dovoljno mjera na zaštiti životne okoline i osiguranja upravljanja javnim dobrima bez diskriminacije. Pitanje davanja javnih dobara na korištenje nije adekvatno uređeno zakonom što ostavlja mogućnost stvaranja povlaštenih pojedinaca i stvaranje korupcije. Ovo u ekonomsko-socijalnim smislu podiže i pitanje raspodjele nacionalnih bogatstava između svih građana. Praksa ukazuje na visoki stepen isključenosti žena i djece iz procesa odlučivanja o nacionalnim bogatstvima kao što su energetska sektor, vodeni potencijal, šume itd.
- U BiH ne postoji ekološka svijest kod građana o potrebi poduzimanja mjera za zaštitu prirode, a nisu uspostavljeni ni efikasni programi u ovoj oblasti. Rezultat toga je i otežan pristup pitkoj vodi u nekim dijelovima države.

9.4.Adekvatno stanovanje

- U BiH nisu poduzete adekvatne mjere u cilju uspostave sistema adekvatnog stanovanja, a izostala je i primjena preporuka UN komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava prema kojim je država imala obavezu da usvoji na državnom nivou stambeni zakon i državnu stambenu strategiju kojima bi se rješavale

stambene potrebe stanovništva. Komitet je također preporučio državi članici da dodijeli dovoljna sredstva za osiguravanje socijalnih stanova, posebno za osobe sa nižim primanjima, siromašne i marginalizirane grupe.²¹

9.5.Zdravstvena zaštita

- Uspostavljeni sistem zdravstvene zaštite onemogućava adekvatan pristup građanima ovom pravu. Građani imaju različit pristup s obzirom na teritorij gdje žive i pravo na zdravstvenu zaštitu nije prenosivo već je moguće ostvariti isključivo u mjestu stanovanja. Ovaj pristup ugrožava građane koji privremeno žive izvan mjesta gdje su prijavljeni na zdravstveno osiguranje, kao što su osobe sa mentalnim invaliditetom smještene u ustanove koje se nalaze izvan teritorija na kojem imaju status zdravstvenog osiguranja. Sličan problem je sa penzionerima, studentima itd.

9.6.Obrazovanje

- U BiH je i dalje prisutan koncept dvije odnosno tri škole pod jednim krovom iako su UN komiteti tražili od BiH da poduzmu mjere na otklanjanju ovog modela koji dovodi do diskriminacije i segregacije djece u školama po etničkom principu.

X - Povratak izbjeglih i raseljenih osoba

- Što se tiče povratka izbjeglih i raseljenih lica u prijeratna mjesta stanovanja primijetan je napredak koji je BiH ostvarila kada je u pitanju obnova i ponovna izgradnja stambenih jedinica, u kom kontekstu se u entitetskim budžetima svake godine predviđaju sredstva za te namjene. Međutim, povratnicima je i dalje u pojedinim dijelovima BiH uskraćena mogućnost zapošljavanja, ili im nije na drugi način omogućeno ostvarivanje prihoda što direktno utiče na tok i brzinu povratka. Naročito su diskriminirani povratnici koji imaju status civilne žrtve rata, a koji se vraćaju u Republiku Srpsku. Ovo iz razloga što je relevantnim zakonom koji se primjenjuje u Federaciji BiH regulisano da prava po ovom osnovu imaju samo lica čije je prebivalište na teritoriji Federacije BiH, dok je zakonom u Republici Srpskoj propisano da prava civilne žrtve rata ne mogu ostvariti lica koja su po ovom osnovu ista u bilo kojem momentu ostvarivali u Federaciji BiH. U Instituciji je primljen određen broj predmeta koji se odnose na povrat imovine, u kojima se podnosioci žale na dužinu upravnih i sudskih postupaka. Ovi postupci u pojedinim slučajevima traju više od 10 godina, što dovodi do povrede člana 6 Evropske Konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

XI – Djeca

- Uspostavljanje Odjela prava djece u Instituciji ombudsmena BiH²² odraz je opredijeljenosti ove Institucije da se promoviranju i zaštiti prava djece pristupi sistemski, a što osigurava i poduzimanje mjera u cilju unapređenja prava djece

²¹ E/C.12/BiH/CO/1, Zaključne napomene Komiteta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, tačka 46.

²² U skladu sa Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava BiH u junu 2009. uspostavljen je Odjel za praćenje prava djece (u daljem tekstu: Odjel), a što je i predloženo u Preporukama Komiteta o pravima djeteta iz 2006. godine.

koje zahtijevaju dugoročnije planiranje i međusobno uvezivanje niza subjekata i pojedinaca koji rade u ovoj oblasti.²³ Žalbe zaprimljene u Odjelu se uglavnom odnose na probleme u izvršavanju sudskih odluka, kao i odluka organa uprave, u pogledu povjeravanja djece jednom od roditelja na staranje, onemogućavanje kontaktiranja drugog roditelja sa djetetom, odbijanje roditelja kome nije dodijeljeno starateljstvo da da saglasnost za izdavanje putne isprave za dijete i nepostupanje i nesaradnja organa u primjeni Zakona o izdavanju putnih isprava. Vezano za prava djece prisutan je i problem neizdavanja dokumenata o upisu u matične knjige rođenih za djecu koja nisu rođena u zdravstvenim ustanovama (bolnicama) posebno u onim opštinama BiH čija sjedišta su u toku rata bile izmještena, a matične knjige uništene. Obudmseni BiH u cijelosti podržavaju Izvještaj o pravima djece u BiH koji je UPR tijelu dostavila neformalna grupa organizacija (Save the Clidren Norway, Save the Children UK, UNICEF, World Vision, SOS Kinderdorf i Hope and Homes for Children)

P R E P O R U K E

- BiH treba da osigura realizaciju svih preporuka usvojenih od strane UN komiteta prilikom razmatranja Izvještaja BiH o primjeni UN konvencija. Nužno je uspostaviti efikasan mehanizam za permanentno praćenje i izvještavanje javnosti o realizaciji ovih preporuka sa aktivnim uključivanjem NGO;
- Vlasti BiH potrebno je da poduzmu aktivnosti na uspostavi sistemskog pristupa zaštiti i unapređenju ljudskih prava imajući u vidu da se radi o „crosscutting“ pitanju. To prvenstveno znači da je potrebno donijeti nacionalni akcioni plan za ljudska prava sa kojim bi trebali biti usklađeni svi dosada doneseni akcioni dokumenti za pojedina pitanja iz oblasti ljudskih prava;
- Vlasti BiH trebaju osnažiti kapacitete Institucije ombudsmena BiH, posebno imajući u vidu značaj i ulogu ove institucije u osiguranju provođenja Zakona o sprječavanju diskriminacije i potrebe da ova institucija bude uspostavljena kao nacionalni mehanizam za OPCAT uz aktivno uključivanje NGO. Proces objedinjavanja Institucije ombudsmena BiH i entitetskih institucija treba da bude okončan;
- U cilju osiguranja implementacije Zakona o sprječavanju diskriminacije potrebno je organizirati edukaciju ovlaštenih lica a posebno sudija, tužilaca, policije i socijalnih radnika;
- Vlasti BiH trebaju osigurati usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima, te poduzeti mjere da to bude stalna aktivnost u procesu donošenja zakona, čime bi se preventivno djelovalo na smanjenje sudskih

²³ Odjel bi upravo trebao da bude nacionalni mehanizam koji bi doprinio i omogućio da se u što većoj mjeri ujednače prava djece i njihova zaštita i to na cijeloj teritoriji BiH. „Save the Children“ Norway je dao podršku jačanju kapaciteta Odjela a ta saradnja će biti nastavljena i u 2010. U Odjelu je u toku izrada analize usklađenosti zakona u BiH sa Konvencijom o pravima djeteta koja će biti dostupna javnosti u novembru 2009. godine

postupaka pokrenutih od strane građana čija su prava garantirana međunarodnim standardima povređena.

- Potrebno je urgentno poduzeti mjere u cilju osiguranja direktne primjene međunarodnih standarda u praksi, posebno s obzirom na činjenicu izostanka harmonizacije nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima. To prije svega podrazumijeva organiziranje permanentne edukacije sudija tužilaca, policije, socijalnih radnika i drugih ovlaštenih lica. Poseban fokus treba da bude na lica koja sprovode upravni postupak gdje se kršenja ljudskih prava najčešće dešavaju. Potrebno je preuzeti mjere u cilju jačanja nastavnog programa na pravnim fakultetima uvođenjem međunarodnog prava sa fokusom na primjenu međunarodnih standarda;
- U BiH potrebno je da se zaustavi praksa uređenja određenih prava aktima niže pravne snage od zakona, kao i da se eliminiira vanzakonodavno odlučivanje o pravima putem uspostavljanja ad hoc tijela, jer ovaj metod stvara kod građana pravnu nesigurnost.
- Nužno je da BiH u što skorije vrijeme izvrši popis stanovništva i poduzme efikasne mjere u cilju stvaranja preduslova za osiguranje uspostave i vođenja ažuriranih statističkih podataka,
- BiH treba da pod hitno izvrši kvalitetnu analizu stanja socijalnih prava u BiH sa posebnim akcentom na ugrožene kategorije kao što su civilne žrtve rata, invalidna lica, djeca bez roditeljskog staranja. Ova analiza treba da uključi i stanje u ustanovama koje se bave pružanjem socijalnih prava kao što centri za socijalni rad, te treba da sadrži preporuke konkretnih mjera za unapređenje stanja u ovoj oblasti.
- Mjere za unapređenje stanja u zatvorima i ustanovama za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica treba da budu prioritet. Ove mjere treba da uključe i jačanje nadzora u ovim ustanovama, ali i edukaciju i superviziju osoblja.
- Potrebno je da nadležni organi BiH ulože dodatne napore u cilju edukacije romske populacije o njihovim pravima i načinu ostvarivanja. Nadležne institucije trebaju biti pristupačnije Romskoj populaciji. Romima mora biti omogućeno da se služe svojim jezikom ukoliko im je to lakše u komunikaciji sa nadležnim organima.